

УДК 378.091.12:316.444.5

DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(25\).2024.107-115](https://doi.org/10.35387/od.1(25).2024.107-115)

Кін Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Kin Olena – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Professor at the Department of Educology and Innovative Pedagogy of the H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-1935-6483>

E-mail: kin_f@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДІДЖІТАЛІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті проаналізовано та висвітлено особливості процесу цифровізації вищої освіти: неузгодженість та розбалансованість діджиталізації організаційної та дидактичної складової освітнього процесу; довготривалість та послідовність процесу діджиталізації освіти; системність реалізації цифрової стратегії в академічному середовищі; орієнтація на підвищення ефективності освітнього процесу. розбудова інфраструктури вишів у відповідності до вимог цифровізації. Визначені вимоги до педагогів для ефективного та результативного використання потенціалу цифрових засобів, яке б сприяло підвищенню якості навчання: створення закладами освіти цілісного цифрового освітнього простору, який би гармонійно поєднував організаційну, комунікаційну, дидактичну складові; підвищення цифрової грамотності викладачів; модернізація процесу навчання; здатність гармонійно інтегрувати ІКТ, цифрові ресурси до освітнього середовища вишів. Доведено, що особлива увага приділяється ролі викладачу, його професійній майстерності, здатності ефективно застосовувати цифрові сервіси та ІКТ в організації та реалізації освітнього процесу. Професійна майстерність безпосередньо пов'язана й реалізується у професійній діяльності викладача й виявляється у високому рівні мистецтва організації та реалізації процесів навчання та виховання. Виходячи зі змісту і структури професійної діяльності можна виділити основні напрями реалізації професійної майстерності викладача вищої школи, зумовлені вимогами розвитку цифрової стратегії вищої освіти: стимулювання пізнавальної активності та самостійності здобувачів (використовувати сервіси й платформи для онлайн-скраїбінгу, інтелект карт, відео та аудіо ресурси); організація ефективної комунікації із здобувачами (ігрові вправи, вправа «Асоціативний куц» які реалізуються за допомогою цифрових

застосунків); організація зворотного зв'язку, отримання об'єктивної інформації про рівень засвоєння знань, вмінь та навичок (вікторини, квести, конструктори яких розташовані на платформах Всеосвіта, Learning Apps).

Ключові слова: професійна майстерність; викладач вищої школи; цифрові сервіси; діджиталізація освітнього процесу.

Kin Olena

PROFESSIONAL MASTERY OF A HIGH SCHOOL TEACHER UNDER THE CONDITIONS OF EDUCATIONAL PROCESS DIGITALIZATION

Abstract. *The article analyzes the peculiarities of the process of digitalization of higher education: inconsistency and imbalance of digitalization of the organizational and didactic component of the educational process; the sequence of the digitalization process of education; systematic implementation of the digital strategy in the academic environment; it focus on increasing the efficiency of the educational process, development of the infrastructure of higher education institutions in accordance with the requirements of digitalization. It is defined the requirements to teachers for the effective use of the potential of digital tools, which would contribute to the improvement of the quality of education: the creation by educational institutions of a complete digital educational space that would harmoniously combine organizational, communication, and didactic components; improving the digital literacy of teachers; modernization of the learning process; the ability to harmoniously integrate digital resources into the educational environment of higher education institutions. It is proven that special attention is paid to the role of the teacher, his professional skill, ability to effectively use digital services and ICT in the organization and implementation of the educational process. Professional skills are realized in professional activity and are manifested in a high level of the art of organization and implementation of learning and educational processes. Based on the structure of professional activity, it is possible to single out the main areas of implementation of the professional skills of a higher school teacher, determined by the requirements for the development of digital strategies of higher education: stimulation of cognitive activity of students (use of services and platforms for online scribing, intellectual cards, video and audio resources); organization of effective communication (game exercises, «Associative bush» exercise, which are implemented using digital applications); obtaining objective information about the level of assimilation of knowledge, abilities and skills (quizzes, quests, the constructors of which are posted on the Vseosvita, LearningApps platforms).*

Key words: professional skills; higher school teacher; digital services; digitalization of educational process.

Постановка проблеми, її актуальність. Розвиток ІКТ, процеси цифровізації, які в сучасних умовах набувають статусу пріоритетних та

визначають істотні зміни в усіх ланках соціо-культурного життя, промисловості, виробництва, технологічній сфері, економічного сектору. Як відомо, істотний розвиток інформаційно-комунікаційних технологій обумовив широкий поступ цифрової епохи, яка увійшла під назвою «Індустрія 4.0». Науковці визначили це явище як Четверту промислову революцію, яка характеризується особливою роллю діджиталізації та інформаційно-комунікаційних технологій. Означені процеси сприяють формуванню нової парадигми освіти, кардинальному оновленню освітнього простору у відповідності до сучасних потреб й адаптації до нових реалій (Díaz-García, Montero-Navarro, Rodríguez-Sánchez, & Gallego-Losada, 2022).

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Проблема професійної майстерності викладача вищої школи зазнала значної розробки в сучасному науково-педагогічному просторі, окремі її аспекти стали предметом спеціальної уваги дослідників. Суть і зміст професійної майстерності як наукової категорії вивчали А. Колесник, О. Малнацька, Н. Мирончук. Питання значення професійної майстерності для підвищення якості освітнього процесу розглядалися в роботах Р. Кравець, І. Періг. Особливу увагу привертають роботи, присвячені аналізу проблеми професійної майстерності викладача вищої школи в умовах сучасних викликів (Я. Лашівська).

Мета статті – проаналізувати зміст і структуру професійної майстерності викладача вищої школи з огляду на розвиток процесів діджиталізації вищої освіти, висвітлити шляхи реалізації професійної майстерності в умовах цифровізації освітнього процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як було з'ясовано, процес цифровізації вищої освіти відбувався поступово й мав свої особливості. З-поміж них виокремимо п'ять і схарактеризуємо їх більш детально.

Неузгодженість і розбалансованість діджиталізації організаційної та дидактичної складової освітнього процесу. Починаючи з 2000 р. у роботі закладів вищої освіти стали використовуватися освітні платформи, веб-сайти, бібліотечні та корпоративні комунікаційні системи. У той же час, розробка дидактичного цифрового інструментарію, новітніх методів та технологій навчання із використання цифрових ресурсів була предметом спеціальної уваги окремих педагогів, викладачів й впровадження відбувалося в межах певних дисциплін, тем, мало несистемний характер. У наслідок цього здобувачі сприймали означені зміни як окремі, поодинокі явища, а не як узгоджений, систематичний процес цифровізації освітнього середовища в цілому (Bygstad, Ovrelid, Ludvigsen, & Daehlen, 2022).

Довготривалість та послідовність процесу діджиталізації освіти. Цифровізація – це не окреме явище, не поодинокі проекти

кардинальних змін, це нова реальність, яка виходить за проєкцію використання здобувачами новітніх гаджетів, застосування програмного забезпечення в конкретних педагогічних ситуаціях. Нові технології й сервіси кардинально змінюють академічний дискурс, спричинюють радикальну трансформацію освітнього середовища, унеможливають повернення до традиційних форматів (Broekhuizen, 2023).

Системність реалізації цифрової стратегії в академічному середовищі. Процеси цифровізації мають органічно охоплювати всі напрями діяльності вишів, усі його структури, що забезпечують корпоративну комунікацію, навчальну, наукову, виховну роботу (Broekhuizen, 2023).

Орієнтація на підвищення ефективності освітнього процесу. Використання цифрових технологій не є самоціллю, це засоби, які мають вивести організацію освітнього процесу на якісно новий рівень, забезпечити високі результати навчання, наукової діяльності, організаційно-комунікаційної сфери (Díaz-García, Montero-Navarro, Rodríguez-Sánchez, & Gallego-Losada, 2022).

Розбудова інфраструктури закладів вищої освіти у відповідності до вимог цифровізації (Broekhuizen, 2023).

Учені, педагоги зазначають, що ефективно та результативно використання потенціалу цифрових засобів, яке б сприяло підвищенню якості навчання, потребує відповідності педагогічного корпусу певним вимогам:

- підвищення цифрової грамотності викладачів. Педагоги мають впевнено володіти системою цифрових та соціальних навичок, виступати агентами змін, застосовувати цифрові ресурси для підвищення якості навчання здобувачів відповідно до освітніх цілей (Broekhuizen, 2023);
- модернізація процесу навчання: ретельний аналіз структури кожної навчальної дисципліни, її змісту, вдосконалення методів, прийомів, форм, що використовуються при викладанні. Викладач має чітко усвідомлювати на якому етапі процесу навчання, для реалізації яких дидактичних завдань краще використовувати цифрові сервіси та ІКТ технології. У той же час, він має добре орієнтуватися в арсеналі їх можливостей, обирати саме такі засоби, які зможуть бути оптимально ефективними при формуванні та вдосконаленні необхідного комплексу знань та практичних способів діяльності (Naparrí-Egger, 2022);
- здатність гармонійно інтегрувати ІКТ, цифрові ресурси до освітнього середовища вишів. Слід максимально враховувати потенціал цифрових сервісів та ІКТ для побудови навчального процесу з метою його оптимізації. Безумовно, легкість і доступність цифрових застосунків, приваблює викладачів і студентів, проте, є ризик змінити акцент у роботі в площину розважального, ігрового контексту, залишити за преєкцією глибоке опанування змісту навчального матеріалу, кропітку роботу з його вивчення

(Broekhuizen, 2023).

Отже, особлива увага приділяється ролі викладача, його професійній майстерності, здатності ефективно застосовувати цифрові сервіси та ІКТ в організації та реалізації освітнього процесу. Як зазначається в науково-педагогічних джерелах, саме рівень педагогічної майстерності викладача вищої школи визначає якість і результативність освітнього процесу в цілому.

У процесі дослідження було з'ясовано, що при визначенні поняття «професійна майстерність викладача вищої школи» вчені розглядають її як: соціально-професійну якість особистості, яка демонструє високий рівень знань, соціального досвіду, впевнено орієнтується в сучасних досягненнях науки та техніки й визначається соціально-економічними факторами, вектором розвитку суспільства, ієрархією його цінностей (Лашівська, 2019, с. 98-99); творчу якість особистості, яка створює новий, оригінальний продукт в процесі своєї діяльності (Малнацька, & Мирончук, 2014, с. 61); характеристику високої фахової підготовки особистості, що інтегрує певні індивідуально-особистісні риси і здібності (Кравець, 2023); прояв здатності виконувати професійну діяльність на високому рівні (Колесник, 2018); динамічну категорію, що має розвиватися систематично й послідовно в процесі всієї діяльності педагога, пріоритетною ознакою виступає здатність до самовдосконалення й постійного саморозвитку, вміння проводити самомоніторинг, що дозволить виявити дефіцит професійно значущих якостей, знань, умінь та навичок, розробити програму професійного зростання та послідовно її реалізувати (Кравець, 2023).

Підсумовуючи вище зазначене, можна виділити спільну якість, яка простежується у всіх трактуваннях поняття «професійна майстерність» – вона проєктується на площину професійної діяльності викладача й виявляється у високому рівні мистецтва організації та реалізації освітнього процесу, у отриманні оптимальних і високих результатів роботи, спрямуванні на постійне вдосконалення, професійне зростання, у відкритості до інноваційних перетворень, здатності до творчості.

Професійна діяльність викладача вищої школи в науково-педагогічній літературі розглядається як діяльність, що реалізується в освітньому процесі й спрямована на підготовку грамотного, конкурентоспроможного фахівця, здатного успішно та ефективно працювати в обраній галузі (Колесник, 2018; Кузьмінський, 2005). Професійна діяльність педагога гармонійно поєднує три взаємопов'язані складники: систему наукових, предметних знань; здатність організовувати ефективну комунікацію із усіма суб'єктами освітнього процесу; спрямованість на саморозвиток, самовдосконалення, самоосвіту. Як зазначає в своєму науковому доробку І. Періг, професійна майстерність – це професіоналізм знань, спілкування та самовдосконалення (Періг, 2011).

Структура педагогічної діяльності визначає основні напрями роботи викладача вищої школи: розробка навчальних курсів; підготовка навчально-методичного забезпечення для дисциплін, що викладаються; проведення аудиторних занять із здобувачами; вибір оптимальних методів, прийомів, засобів навчальної роботи; використання інноваційних педагогічних технологій, оновлення дидактичного інструментарію, вдосконалення комплексу способів організації навчальної роботи із здобувачами з метою підвищення її ефективності; проведення, науково-дослідницької роботи; організація ефективної взаємодії із здобувачами в межах аудиторної та позааудиторної роботи; підвищення рівня професійної майстерності (Кузьмінський, 2005).

Виходячи із змісту і структури професійної діяльності можна виділити основні напрями реалізації професійної майстерності викладача вищої школи, зумовлені вимогами розвитку цифрової стратегії вищої освіти:

1. Стимулювання пізнавальної активності та самостійності здобувачів. Високий рівень пізнавальної активності здобувачів виступає важливою умовою ефективного опанування ними змісту навчального матеріалу, визначає високий рівень академічної успішності. Як відомо, основною формою організації навчального процесу у вищій формі є лекція, яка передбачає, переважно, репродуктивний характер пізнавальної діяльності. За результатами досліджень, у результаті прослуховування лекції здобувачі запам'ятовують 10-15 % запропонованої інформації. Для якісного покращення ситуації доцільно використовувати потенціал цифрових сервісів та ІКТ, що допоможе перевести пізнавальну діяльність здобувачів на істотно інший рівень. З цією метою рекомендовано використовувати онлайн-скрайбінг, за допомогою спеціальних сервісів викладач поєднає викладання змісту навчальної інформації із відображенням у наочному форматі малюнків, схем, графіків, таблиць, ключових слів. Відео контекст з'являється у динаміці, корелюється із сенсом та логікою розповіді, що робить виклад матеріалу більш цікавим, яскравим й сприяє його кращому розумінню й усвідомленню. Ефективним є виконання здобувачами самостійної роботи із створення відео скрайбінгу за запропонованою темою. Для цього необхідно чітко визначити змістове наповнення, яке буде транслюватися. Творча реалізація, сценарій, дизайн, звуковий супровід – стануть повністю самостійною роботою здобувачів.

Також доволі ефективним при проведенні лекційних занять є використання відео та аудіо ресурсів. На сьогодні освітянською спільнотою розроблено широкий арсенал відео роликів, мультфільмів, подкастів за різною тематикою. У той же час означені засоби можна використовувати не лише, як джерело інформації, хоча, безумовно, вони прикрашають й урізноманітнюють виклад навчального матеріалу, але й як засіб стимулювання самостійної роботи здобувачів. Можна запропонувати їм

підібрати відео, аудіо контент за певною темою, розробити сценарій та створити власний відео продукт.

Для більш якісного запам'ятовування й усвідомлення змісту навчального матеріалу, вироблення власних ідей та рішень, глибокого аналізу інформації, усвідомлення представлених фактів, як певної логічної системи доцільно використовувати інтелект карти. В умовах дистанційного\змішаного навчання створення інтелект карт можливо за допомогою спеціальних безкоштовних платформ, здобувачі мають можливість побудувати у вигляді обраного ними дизайну структурну схему запропонованої проблеми, визначити смислові зв'язки між окремими поняттями тощо.

2. Організація ефективної комунікації із здобувачами. Успішність навчального процесу залежить від наявності налагодженої взаємодії з кожним із учасників. З цією метою доцільно використовувати на початку заняття ігрові вправи для налагодження контакту з аудиторією. Наприклад вправа «Мій настрій сьогодні», на слайді презентації відображену кольорову палітру від червоного до фіолетового, з позначками: «Червоний колір – я енергійний, активний, налаштований на цікаве заняття»; «Жовтий колір – емоційний стан стабільний, можу й попрацювати й т. ін. Здобувачам пропонується обрати той колір, який відображає його настрій і стан і прописати цю інформацію в чаті. Обов'язково слід прокоментувати отриману інформацію, зацентувати увагу на тому, що заняття буде цікавим й навіть ті студенти, які не відчувають особливого натхнення, наприкінці заняття змінять своє ставлення.

Також досить результативною є вправа «Асоціативний куш», яка також проводиться на початку заняття. На слайді відображається слово, ключове поняття з теми лекційного, семінарського заняття. Студентам пропонується назвати на кожну літеру цього поняття слово, яке у нього асоціюється із запропонованим. Відповіді пояснюються й аргументуються. Вправа має виконуватися динамічно, охоплювати всю студентську аудиторію.

3. Організація зворотного зв'язку, отримання об'єктивної інформації про рівень засвоєння знань, вмінь та навичок. Особливе місце в організації навчального процесу займає діагностика рівня засвоєння здобувачами знань. З цією метою доцільно використовувати вікторини, квести. На платформах Всеосвіта, LearningApps передбачено конструювання власних, авторських вікторин та квестів. Варіанти використання цих ресурсів: розробка здобувачами за запропонованою тематикою власного продукту, обмін розробленими вікторинами-квестами із іншими здобувачами для проходження і отримання оцінок. Для виконання завдання необхідно надати детальний інструктаж, чітко визначити тематики, зміст навчального матеріалу, ступінь складності завдань, кількість питань й завдань, критерії нарахування балів за кожне

завдання, критерії оцінювання виконаного завдання в цілому.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, професійна майстерність викладача вищої школи є динамічним, складним поняттям, яке інтегрує індивідуально-особистісні риси, професійно значущі здібності, здатність до систематичного саморозвитку, креативне та інноваційне мислення й реалізується в професійній діяльності. Виходячи із змісту і структури професійної діяльності основними напрямками реалізації професійної майстерності викладача вищої школи, зумовлені вимогами розвитку цифрової стратегії вищої освіти є: стимулювання пізнавальної активності та самостійності здобувачів, організація ефективної комунікації між усіма суб'єктами освітнього процесу, отримання об'єктивної інформації про рівень засвоєння знань, вмінь та навичок. Предметом *подальших досліджень* можуть стати питання підвищення професійної кваліфікації викладачів вищої школи в умовах діджиталізації освітнього процесу.

Список використаних джерел

- Колесник, А.Г. (2018). Професійна майстерність педагога-фахівця. *Інноваційна педагогіка*, 7, Т. 1, 144-147.
- Кравець, Р. (2023). Професійна майстерність викладача іноземної мови як запорука всебічного розвитку особистості здобувача вищої освіти. *Молодь і ринок*, 2 (210), 13-19.
- Кузьмінський, А.І. (2005). Педагогіка вищої школи: навчальний посібник. К.: Знання.
- Лашівська, Я. (2019). Професійна майстерність як основний компонент педагогічної культури. *Освітній простір України*, 16, 97-102.
- Малнацька, О., & Мирончук, Н. (2014). Педагогічна майстерність викладача ВНЗ. Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном: збірник наукових праць. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка.
- Періг, І.М. (2011). Професійна майстерність викладача як умова ефективного дидактичного процесу в університеті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*, 27, 230-235.
- Broekhuizen, T. (2023). Moving Beyond the Hype: Digitalization at Universities. *Higher education digest*, 12. URL: <https://www.highereducationdigest.com/moving-beyond-the-hype-digitalization-at-universities/>
- Bygstad, B., Ovrelid, E. & Daehlen, M. (2022). From dual digitalization to digital learning space: Exploring the digital transformation of higher education. *Computers & Education*, 182. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104463>
- Díaz-García, V., Montero-Navarro, A. & Gallego-Losada, R. (2022). Digitalization and digital transformation in higher education: A bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*, 13. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.1081595/full>

Hanappi-Egger, E. (2020). What digitalisation means for universities. *Global Focu*, 2. URL: <https://www.globalfocusmagazine.com/what-digitalisation-means-for-universities/>

References (translated and transliterated)

- Broekhuizen, T. (2023). Moving Beyond the Hype: Digitalization at Universities. *Higher education digest*, 12. URL: <https://www.highereducationdigest.com/moving-beyond-the-hype-digitalization-at-universities/> [in English].
- Bygstad, B., Ovrelid, E. & Daehlen, M. (2022). From dual digitalization to digital learning space: Exploring the digital transformation of higher education. *Computers & Education*, 182. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.compedu.2022.104463> [in English].
- Diaz-Garcia, V., Montero-Navarro, A. & Gallego-Losada, R. (2022). Digitalization and digital transformation in higher education: A bibliometric analysis. *Frontiers in Psychology*, 13. URL: <https://www.frontiersin.org/journals/psychology/articles/10.3389/fpsyg.2022.1081595/full> [in English].
- Hanappi-Egger, E. (2020). What digitalisation means for universities. *Global Focu*, 2. URL: <https://www.globalfocusmagazine.com/what-digitalisation-means-for-universities/> [in English].
- Kolesnyk, A H. (2018). Profesiina maisternist pedahoha-fakhivtsia [Professional skill of a teacher-specialist]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 7, T. 1, 144-147 [in Ukrainian].
- Kravets, R. (2023). Profesiina maisternist vykladacha inozemnoi movy yak zaporuka vsebichnoho rozvytku osobystosti zdozvuvacha vyshchoi osvity [The professional skill of a foreign language teacher as a guarantee of comprehensive development of the personality of a student of higher education]. *Molod i rynok – Youth and the market*, 2 (210), 13-19 [in Ukrainian].
- Kuzminskyi, A.I. (2005). Pedahohika vyshchoi shkoly [Higher school pedagogy]: navchalnyi posibnyk. K.: Znannia [in Ukrainian].
- Lashchivska, Ya. (2019). Profesiina maisternist yak osnovnyi komponent pedahohichnoi kultury [Professional skill as the main component of pedagogical culture]. *Osvitnii prostir Ukrainy – Educational space of Ukraine*, 16, 97-102 [in Ukrainian].
- Malnatska, O., & Myronchuk, N. (2014). Pedahohichna maisternist vykladacha VNZ. Modernizatsiia vyshchoi osvity v Ukraini ta za kordonom [Pedagogical skill of a university teacher. Modernization of higher education in Ukraine and abroad]: zbirnyk naukovykh prats. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].
- Perih, I.M. (2011). Profesiina maisternist vykladacha yak umova efektyvnoho dydaktychnoho protsesu v universyteti [The professional skill of the teacher as a condition for an effective didactic process at the university]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova*, 27, 230-235 [in Ukrainian].